V Всесоюзний З'їзд Рад

Звіт Уряду Союзу РСР

Доклад Голови РНК СРСР тов. О. І. Рикова

Тов. Риков (його з'їзд зустрічає оплесками). Товариші, я не зовсім певен, що мені пощастить закінчити мій доклад про діяльність уряду за минулі два роки в межах регламенту. Тамто я просив голову дозволити мені сьогодні доповісти з'їздові про міжнародню політику СРСР, а решту докладу відкласти до вастрішнього дня. Я дістав від голови відповідь, що він не заперечує, коли на це буде згода з'їзду (оплески).

I. Дві тенденції у взаєминах капіталістичного світу до СРСР

Товариші, тема першої частини мого докладу—це питання про міжнародну політику уряду Союза. У своїм докладі на попередньому з'їзді я вказував на те, що міжнародне становище Союза РСР характеризується двоїстю в наших взаєминах з капіталістичним світом. Серед буржуазних урядів боряться поміж себе дві тенденції, одна агресивна, що виявляє собою вороже відношення до першого в світі уряду диктатури робітничої класи і має за свою мету знищити пролетарську диктатуру і друга тенденція, що припускає, у всякім разі, в даних умовах, мирне існування двох господарських систем: системи радянської і системи капіталістичної. Роботи попереднього IV з'їзду в квітні 1927 р. вбігаєтся якраз в тим періодом, коли тенденції агресивного порядку були особливо дужі. Я вам нагадаю хоча б про те, що незабаром після закінчення робіт попереднього з'їзду стався розрив англо-радянських дипломатичних взаємин. Коли коротенько охарактеризувати той період, що був у галузі міжнародніх взаємин відчас попереднього з'їзду і найближчими часами після нього, то в основному цей період можна було б характеризувати двома явищами: перше—це величезна напруженість англо-радянських взаємин і друге—величезне піднесення революційного руху. Між цими двома явищами зв'язок був безперечно, не тільки в часі, але й по суті. Бо, що означало піднесення і можлива перемога революції в Хіні. Величезне посилення позицій революції у всьому світі, послаблення влади імперіялізму і не абияке зміцнення становища нашого Союзу в капіталістичному оточенні.

Напруження міжнародньої обстанови у зв'язку з англо-радянським розривом досягло дуже значної сили. Це виявилося хоча б в таких подіях, як убивство нашого представника у Варшаві тов. Войкова. Потім настали ускладнення у франко-радянських взаєминах, ускладнення, які спричинили до вимоги французького уряду відкликати нашого посла в Парижі т. Раковського й замінити його іншою особою; у грудні місяці цього ж таки року трапилися відомі події в Кантоні, події, що виникли у звірячій розправі з співробітниками радянського консульства в Кантоні. Тимчасом, поруч хінської революції, піднесення хвилі світового революційного руху виявилося в таких явищах як страйк англійських гірників, та посилення революційно-національного руху в ряді колоніяльних країн. Цей розмах революційного руху на Сході не міг, безперечно, не позначитися і на активності англійських консерваторів щодо нашого Союзу. Розрив дипломатичних взаємин між СРСР і Англією у травні 1927 р. стався не раптом. Ще на березневій сесії Ліги Націй того ж таки року в її кулуарах дуже серйозно англійці висовували цілком конкретні плани утворення антирадянського блоку.

Отже, основна проблема міжнародніх взаємин, навколо якої, як коло вісі, ростановувалася вся міжнародня обстанова весни 1927 року, була напруженість взаємин між СРСР і капіталістичним світом. В центрі цієї напружености і стояло загострення взаємин між нашим Союзом і консервативним урядом Англії. Великобританський уряд прагнув узяти до своїх рук керівництво всіма силами ворожими Радянському Союзові. Цілий ряд англійських політичних діячів вказували на те, що катастрофа Радянського Союзу величезною мірою полегшить їм політику розправи і по колоніяльних країнах.

Отже, ворожість до класового ворога, до пролетарської влади і пролетарської держави була заснована з надією добитися таким способом позіпшення становища Великобританії по колоніях, коли там нарастала хвиля революційного руху.

Важко сказати, яку ролю в цій агресії відігравала надія і плян безпосереднього збройного нападу, хоч ті форми, які були перед цим розривом, своєю брутальністю перевищували все те, що досі знає історія дипломатичних взаємин. Всі ви пам'ятаєте, що наскок на АРКОС був зв'язаний із ламанням несправних шаф, зруйнуванням усіх підлог у приміщенні АРКОС'а та забиранням усіх документів. Для цього англійський уряд не гребував користатися з явно фальшивих документів, серед них, в так званого «листа Зінов'єва», грубо фальшування якого тепер доведено повністю.

Дальша політика англійського кабінету і тих кол англійських консерваторів, що були за організаторів цієї агресії, стала сходити до засобів економічного натиску на наш Союз. Усі спекуляції на тому, що ми переживаємо дні господарські труднощі, що вдарюють краєм, всі віщування цього краху виходили в них кол і правили за додатковий засіб для мобілізації навколо себе таких сил, які забезпечували б змогу цього антирадянського руху.

Тепер знову по закордонних газетах часи-часу з'являється повідомлення такого ж типу про крізу, крах, банкрутство тощо. Тепер не вже жадної небезпеки не являє, бо ми вже могли протягом року років тільки те й робить, що віщують і жалне в них віщування не здійснюється, то їм перестають вірити. Саме це тепер і відбувається з віщуваннями про наш «крах».

Йдучи на все це, англійський уряд розраховував стати за організатора всіх сил, ворожих нашому Союзові. Що ж із цього вийшло? Як ви знаєте, навіть буржуазна преса дійшла до висновку, що зазнали поразки не ми з вами, а зазнав поразки англійський уряд, бо за ним не пішла жадна держава.

Незважаючи на методи економічної і фінансової боротьби з нами з боку Англії, ми ж досі наша торгівля, наші економічні зв'язки з капіталістичним світом розвиваються. Це вказує на те, що спроба організації єдиного фронту проти нас, спроба, яка два роки тому була за основну подію у всій міжнародній обстанові, закінчилася для даного періоду невдачею. Консервативний уряд Англії порвав з нами взаємини і почав організовувати проти нас міжнародній блок, провадячи розмови, як що не про війну, так про блокаду. Невдача спроби англійських консерваторів створити антирадянський блок і поставити нас в особливо важкі умови пояснюється по-перше тим, що вони не вважили, що мають діло з таким урядом і такою державою, яка становить єдине ціле із народом, яка самою своєю суттю, класовим своїм грунтом не може зміняти своєї політики навіть під загрозою війни. Непохитність і сталість нашої зовнішньої політики виходить із соціялістичних принципів розвитку СРСР і неприємности всіх народів, що населяють нашу країну, в обороні здобутків Жовтневої революції.

Друга причина в тому, що в самих буржуазних державах набралося досить суперечностей, які забезпечили ріжне відношення ріжних урядів до роботи англійського кабінету, в справі організації єдиного фронту проти СРСР і цим самим ріжне відношення до Радянського Союзу.

Треба мати величезну наївність, ледве чи вибачливу, навіть для англійських консерваторів, щоб організовувати мир на грунті Версальського договору з пристосованням одних країн іншими, а потім розраховувати на єдиний блок цих же таки країн і на брак між ними суперечностей. Така наївність, великою мірою, вже заздалегідь вищачила катастрофу єдиного фронту проти СРСР.

Крім того, адже між урядами буржуазних держав існує така величезна кількість суперечностей, які виходять із суті їхніх інтересів та їхньої політики, що добитися єдиного блоку для уряду консерваторів не можна навіть незалежно від Версальської системи. Ось чому за якийсь час для англійського уряду стала очевидна потреба відступу.

За формулу відступу із своїх позицій і була постанова, ухвалена в раді Ліги Націй у червні 1927 р. Ця постанова говорить про «моральний фронт проти комунізму». Ця постанова—відступ, бо він дуже слабо виявляє ту мету, до здійснення якої прагнув уряд консерваторів Великобританії. Ця формула, звісно, відбиває агресивні тенденції проти нашого Союзу,—бо наш Союз, це держава, де коло влади стоїть комуністична партія,—але в ній нема одвертого визнання, одвертої декларації про потребу створити антирадянський блок для боротьби з комунізмом. Вона просякнута незвичайно лицемірним духом, що характеризується словами: «Моральний фронт».

Проте, кожному зрозуміло, що люди взагалі про «мораль» саме тому, що вони не могли заявити про інше.

Щодо моралі, то я мушу сказати, що нас не дуже хвалює моральне відношення до нас тих людей, які ухвалили цю резолюцію про відношення до комунізму і до держави, яка комуністичний лад організує. Ми з вами жили в нашому буржуазному не розрахозували за моральне співчуття Черчілля, Джойнсона Гікса та їхньої партії. Ми завжди були певні у зворотному. Разом з тим, ми з вами розраховували не тільки на моральне а й на всяке інше співчуття тих сотень мільйонів робітників, селян і приниблених колоніяльних народів, що їхнє співчуття й підтримка для нас незрівняно цінніші, бо така моральна підтримка СРСР—це безпосереднє виявлення інтересів сотень мільйонів трудящого людства (оплески).

На тлі дедалі жвавішої агресії з боку капіталістичного світу проти СРСР був цілий ряд нових явищ, що ілюструють роботу з справі організації антирадянського фронту. У Франції в ролі ідеолога утворення антирадянського блоку виступив сенатор де-Монзі, подавши пропозицію створити спеціяльну організацію західньо-европейського капіталу для того, щоб змусити Радянський Союз на великі поступки, причому цей сенатор обмовився, що він не хоче заходжуватися коло політики: для цього організація подібного блоку — «ділова робота», а не політика.

Потім його колега де-Жувенель розшифрував справжнє значення цієї кампанії. Він виступив у пресі через кілька днів після розриву англо-радянських взаємин з цілим рядом статтів, де писав:

«Зрештою, настав випадок для об'єднання Европи, про яке так багато говориться, але для цього ще нічого не вроблено. Розрив англо-радянських взаємин створив для цього слушну обстанову. Наприд чи такий слушний випадок трапиться нам незабаром, якщо ми його не використаємо».

Які ж завдання мав намір здійснити де-Жувенель за допомогою цієї об'єднаної Европи? Він продовжує:

«Не можна боротися з комунізмом і поруч цього провадити з радами фінансові переговори та підтримувати політичні взаємини, які й досі не приневели до були-яких конкретних результатів. Англія була перша держава, що прагнула угоди з Росією. Вона й перша порвала свої взаємини з руськими. Бажано і треба десятки серйозної угоди Европи з Росією; але

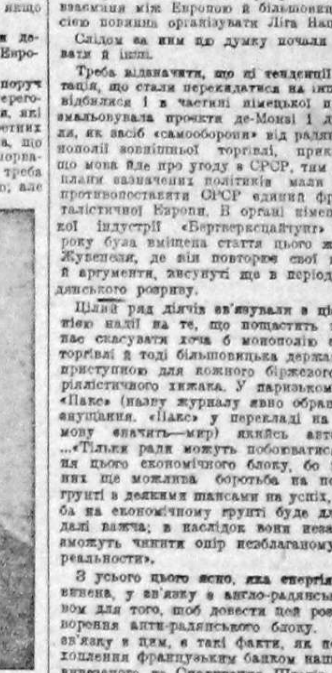

це повинна бути угода всієї Европи». Де-Жувенель пропагандує угоду всієї Европи з СРСР, розуміючи, безперечно, під цією угодою, створення єдиного европейського фронту, що повинен буде продиктувати Радянському Союзові свої умови.

Далі де-Жувенель пише:

...«Господарське відновлення Радянського Союзу не може бути справою Франції або Німеччини, Італії, або Англії, а тільки справою об'єднаної Европи; це відновлення треба провадити такими ж самими методами, як і відновлення Австрії та Угорщини, тобто за допомогою Ліги Націй, бо інших метод нема». Цю думку про участь Ліги Націй, як вирішального фактора врегулювати взаємини СРСР і капіталістичного оточення, де-Жувенель підкреслює ще раз у цій своїй статті в такій формі. Він заявляє:

...«Треба йти ще далі і рішуче заявити, що взаємини між Европою й більшовицькою Росією повинна організувати Ліга Націй».

Слідом за ним по думку почали повторювати й інші.

Треба відзначити, що ці тенденції і ця агітація, що стали перекидатися на інші країни, відбилися і в частині німецької преси, яка змальовувала проекти де-Монзі і де-Жувенеля, як засіб «самооборони» від радянської монополії зовнішньої торгівлі, прикриваючись, що мова йде про угоду з СРСР, тим часом, як плани зазначених політиків мали на увазі протиповстанити СРСР єдиний фронт капіталістичної Европи. В органі німецької важкої індустрії «Бергверксцайтунг» ще цього року була вміщена стаття цього ж таки де-Жувенеля, де він повторює свої пропозиції й аргументи, висунуті ще в період англо-радянського розриву.

Цілий ряд діячів зв'язували з цією кампанією надії на те, що пощастить примусити нас скасувати хоча б монополію зовнішньої торгівлі й тоді більшовицька держава стала б приступною для кожного біржевого та імперіялістичного хижака. У паризькому журналі «Пакс» (назву журналу явно обрано з метою внушання. «Пакс» у перекладі на російську мову значить—мир) якийсь автор писав: ...«Тільки ради можуть побоюватися утворення цього економічного блоку, бо коли для них ще можлива боротьба на політичному грунті в деякими шансами на успіх, то боротьба на економічному грунті буде для них дедалі важча; в наслідок вони незабаром не зможуть чинити опір неблаганому натиску реальности».

З усього цього ясно, яка енергія була розвинена, у зв'язку з англо-радянським розривом для того, щоб довести цей розрив до утворення анти-радянського блоку. У тісному зв'язку з цим, є такі факти, як політика захоплення французьким банком нашого золота, вивезеного до Сполучених Штатів, як участь німецьких банкірів у товаристві кредиторів Росії, — участь, що, безперечно, стоїть, висловлюючись дипломатичною мовою, в явному «моральному» противенстві до Раппальського договору.

Поруч цих ворожих тенденцій у міжнародній обстанові розвивалися й тенденції другого порядку в бік мирного співжиття між радами та буржуазним світом. Про ці тенденції я докладно скажу в другій частині свого докладу.

За таких обставин, наша політика полягала в тому, щоб усіма засобами подолати й усунути активність ворожих нам сил та тенденцій, прагнучи до збереження миру, як потрібної передумови будівництва соціялізму в СРСР.

II. Боротьба за мир

Радянский уряд не раз заявляв, що боротьба за мир є складова, органічна частина нашої зовнішньої політики. Вона випливає з інтересів нашого Союзу, його господарського розвитку, соціялістичного будівництва, в якому зацікавлена робітнича класа цілого світу. Боротьбою за мир ми здійснюємо політику, що виявляє інтереси трудящих усієї земної кулі, бо у війні й від війни, ясна річ, терплять не постачальники зброї, а ті, з кого складаються армії, тобто, робітники та селяни. Це давало нам завжди твердо принципіяльну основу для рішучої боротьби за мир.

IV з'їзд рад, що відбувався два роки тому, як головну провідну установку в галузі зовнішньої політики дав нам таку директиву: «З'їзд звертає увагу народів цілого світу на той безперечний факт, що Союз Радянських Соціялістичних Республік є єдина в світі держава, яка провадить пряму й одверту політику послідовного миролюбства, що відповідає інтересам усього людства. Цілком ухвалюючи цю політику миру, з'їзд доручає урядові Союзу і надалі невпинно її проводити й прагнути до встановлення та зміцнення дружніх стосунків з чужоземними державами. З'їзд з задоволенням відначає, що ці прагнення Союзу знайшли відгук у деяких державах, розвиток економічних зв'язків з якими є найкращий показник правильности цієї політики».

Здійснення цієї найголоснішої директиви IV-го з'їзду й була присвячена наша робота в галузі міжнародньої політики.

У той самий момент, коли уряд англійських консерваторів, підготовляючи розрив дипломатичних стосунків, вчинив брутальний наскок на приміщення торговельного представництва Союзу РСР у Лондоні, в той самий момент, коли керівники англійської політики працювали над підготовкою фінансової та економічної блокади Союзу, — радянська делегація на міжнародній економічній конференції в Женеві у травні 1927 року виступила з програмою, що декларувала можливість «мирного співіснування двох систем народнього господарства — капіталістичної і соціялістичної». Цю програму «мирного співіснування» двох систем народнього господарства, як потрібної передумови будівництва соціялізму в СРСР, Радянський Уряд незмінно проводив у життя за час між IV і V-м з'їздами рад. Наша політика в боротьбі за мир в особливою виразністю за минулий період виявилася в діяльності нашої делегації у підготовній комісії в справі розброєння, у нашому відношенні до пакту Келога і в, так званому, московському протоколі, підписаному в нашої ініціятиви з сусідніми з нами державами.

Як відомо, над питанням розброєння Ліга Націй працює вже 8 років. Наша делегація на V-й сесії роздала усім учасникам II довідку, до зазначається, що за цей час ріжні органи Ліги Націй мали 121 сесію в питанні про обмеження озброєнь і ухвалили заталом III резолюції. Праці ріжних органів Ліги Націй у питанні про розброєння надруковано на 14.000 сторінках (сміх). Коли я читав про те, що озброєння в усіх країнах збільшується, я гадав — чи не це утворює той грунт, де ростуть гармати, кулемети, отруйні гази. До такої комісії й потрапили наші делегати для боротьби за мир. Я гадаю, що небагато в присутніх пощастить їхній боротьбі з цьому оточенні (сміх). Дотепер жодної салдата, жодної гармати, жодного крейсера, жодного набою не пощастило зменшити, а 14.000 сторінок списали, силу-силенну паперу зіпсували в величезною працездатністю (сміх).

Радянський Союз запрошено для участи в роботі підготовної комісії ще 1925 року. Ми тоді відповіли, що ми відмовляємося від усякого обговорення питань щодо розброєння, далі взяти участь і в роботах цієї комісії, але зробити це ми зможемо тільки тоді, коли робота її буде перенесена в таке місце, куди ми зможемо приїхати. Ми зазначали, що не зможемо взяти участь у роботі комісії, що засідає в Швайцарії, бо там за цілком виняткових обставин убито нашого посла з Італії тов. Воровського, посланого в відому швайцарського уряду для участи в Лозанській конференції. Ми не хотіли посилати на смерть нових синів Жовтневої революції. Урегулювання конфлікту з Швайцарією, викликаного вбивством тов. Воровського, затягувалося не з нашої вини. Цей конфлікт ліквідовано у квітні 1927 року і це дало змогу СРСР брати з листопада-грудня 1927 року участь у роботах як міжнародньої економічної конференції, так і підготовної комісії в справі розброєння.

На IV-й сесії наприкінці 1927 року тов. Літвінов від імени уряду СРСР вніс пропозицію про загальне і цілковите розброєння, згідно з якою «договірні держави урочисто визнають, що єдиний реальний засіб, який сприяє збереженню миру, а загальне і цілковите скасування всіх збройних сил, і укладають цю конвенцію, призначивши для цієї мети свої уповноважених, які після обміну своїми повноваженнями, визнаними в належній і відповідній формі, згодилися в два набутти сили цієї конвенції буде приступлено до цілковитого розброєння, що має бути закінчене в 4-хрічний строк порядком, який

V Всесоюзний З'їзд Рад

має на меті обмежити можливість збройних сутичок уже по скінченні першого року».

Ось пропозиція, що її ми внесли. Нам тепер і в той період, коли ми цю пропозицію вносили, докоряли, що ми вносимо несерйозну пропозицію, що ми вносимо таку пропозицію, яку буржуазні уряди не в силі прийняти. Ми відповіли, що коли хто-небудь хоче внести таку пропозицію, яку вони б без труднощів прийняли, то нехай вносить пропозицію не про роззброєння.

Радянський Уряд ясно клаває собі справу в тому, що імперіялістичні держави на цю найрадикальнішу, але разом з тим просту форму практичного вдійснення питання про роззброєння, не підуть. Проте, ми висунули нашу пропозицію, бо ми цілком виразно розуміємо, що народи боротимуться проти війни та за роззброєння й рано, чи пізно утворять такі уряди, які його здійснять (оплески). Для нас цілком безперечно, що досягнення загального роззброєння буде наслідком довгої й впертої боротьби, що воно означатиме ліквідацію воєнчиного періоду історії. Безперечно, що такі події не відбуваються раптом, а є наслідком воєнчиного руху та волевиявлень вруншень в стосунках людей, націй, держав. Але все це тим скорше станеться, чим скорше й чим рішучіше та послідовніше точитиметься за це боротьба.

Представники урядів, що керують роботами підготовної комісії Ліги Націй, у своїх твердженнях тов. Літвінову, не зуміли навести жодного відповідного інтересам робітничої класи та народів аргументу проти здійснення негайного й загального роззброєння. Але й їхня тактика мала, розуміється, серйозний підклад у класових інтересах тих імперіялістичних груп, в чиїх руках є урядова влада в буржуазних державах.

Висунувши вимоги про одночасне повне й загальне роззброєння, радянська делегація тим самим викрила імперіялістичні воєнні тенденції урядів капіталістичних країн і зірвала завісу з канцелярських таємниць Ліги Націй, культури якої є саме те місце, де проводяться переговори й складаються договори та угоди в жадному разі не для забезпечення миру. Радянська ж делегація показала, що наша країна, наша пролетарська держава провадить чесну й послідовну боротьбу за мир.

А багатомільйонні маси трудящих усіх країн в радянських пропозиціях побачили відбиття свого власного прагнення до миру.

Підготовна комісія відкинула радянський проект загального роззброєння, виходячи з 8-го арт. статуту Ліги Націй, який каже, що: «Члени Ліги визнають, що збереження миру вимагає зменшення національних озброєнь до мінімуму, сумісного з національною безпекою та з виконанням міжнародніх зобов'язань накладуваних загальним діянням».

Члени Ліги Націй цей параграф статуту вважають за заборону роззброєння. Вони, очевидно, думають, що коли б не й можна було зробити, коли б неперборним перешкод для загального роззброєння не було б, то додержання букви статуту, як якоїсь «вищої заслуги», панує над усім і ось в них, суто формальних причин вони відмовилися поставити на обговорення нашу пропозицію про загальне роззброєння.

Та на неї все-таки широко відгукнулися не тільки робітничі й селянські маси, а й ті елементи інтелігенції, яких можна залічити до щиро-пацифістських. Коли наш проект загального роззброєння відкинули, ми запропонували нашій делегації зробити нові спроби практично розвязати питання про роззброєння й внести проект поступового роззброєння, який був у нашому плані першого етапу повного роззброєння. Ці наші другі пропозиції були такі:

«Демократичні держави визнають, що єдиноправильний шлях є шлях прогресивного зменшення усіх форм озброєнь, відповідно до чисельності та складу, скільки на метою найменшою мірою порушує інтереси слабших держав, що економічно залежать від сильніших держав, і вноситимуться поправки запасовий принцип в основу зменшення озброєнь». Ми запропонували почати зменшення озброєнь з більшим тиском для тих держав, в яких величезні армії та величезні технічні засоби, і в меншим тиском для слабших держав, в яких невеликі армії і незначні технічні засоби. Цей проект не могли відкинути в тих формальних мотивах, що Ліга Націй своїм статутом заборонила роззброєння. Пропонуючи часткове роззброєння, поступове зменшення озброєнь з формального боку, з погляду статуту Ліги Націй, не жадної статутової непередбаченості не вчинили, і комісія мусила цю нашу пропозицію обговорити. Ось тоді й почалася тяганина. Обговорення цього нашого проекту відкладалося протягом 18-ти місяців. Літвінов звертався до головної комісії Лондона з дуже настирливими вимаганнями як можливість скликати підготовну комісію для розгляду цього проекту. Тільки через 14 місяців вона була скликана. Тов. Літвінов знову кидає вперед в останній сесії підготовної комісії, що відкинула і цей наш проект, відкинувши він з причин, що порушують статутом Ліги Націй. Ми відкинуто через те, що до закінчення підготовної комісії вона вводить тільки елементи обмеження озброєнь, що належать до внутрішнього.

Все ж інше треба передати на міжнародню конференцію. Ця помилиться, коли подумають, що завдання міжнародньої конференції є встановити норми зменшення озброєнь. Нічого подібного. Міжнародня конференція тоді не повинна встановлювати точні норми роззброєнь, вона має зареєструвати тільки заяву кожної держави про свою безпеку. Кожна держава сама визначить—чи може вона зменшити, чи не може нічого зменшити. Ось цю роботу намагаються виставити за роботу в справі обмеження озброєнь (сміх). Сміх у цій залі, що супроводжує моє фактичне повідомлення, свідчить про те, що з'їзд рад цілком розуміє дипломатичну гру буржуазних урядів.

Усі балачки представників буржуазних урядів щодо роззброєння, зменшення озброєнь, складу комісії, спеціальних органів з цього приводу і т. інш. на ділі приховують збільшення озброєнь і підготовку до нових воєн. Адже, підготовна комісія відкидала навіть такі елементарні пропозиції нашої делегації, як заборону бомбардувати з аеропланів мирну людність, заборону підготовляти мирного часу хемічні засоби війни і т. інш.

Шоста сесія підготовної комісії, яка щойно закінчилася, характера одним. Вона значною мірою відмовилася від попередньої методи безрезультатної при пацифістських словах.

На тостій сесії провідні мілітаристичні уряди скинули маскару. Підготовна комісія виключила з числа об'єктів воєнних озброєнь, належних до зменшення, значені сухопутні кадри та мобілізаційні військові запаси, унтер-офіцерські кадри повітряної флоти, військову повітряну флоту й т. і., і т. п.

Таким чином, підготовна комісія виключила з переліку об'єктів, належних до зменшення, всі основні елементи моци сучасної армії. Підготовна комісія відкинула не тільки наші пропозиції, а й ряд своїх власних артикулів, включених на попередніх сесіях до її ж таки проекту конвенції. З проекту конвенції залучено такий основний елемент збройних сил, як військово-сухопутні резерви та мобілізаційні запаси, що робить проект комісії нічого не варгим папірцем.

Так, товариші, на даній стадії закінчилася наша боротьба за мир та роззброєння в підготовній комісії.

Коли простежити, звідкіля взялася ця підготовна комісія в справі роззброєння, то мені здається, що вона є спуск тієї великої лавини, що відбувалася другої половини останньої імперіялістичної війни, коли народи, поставлені між рушницю в окопах, стали втрачати останній терпець, коли почали спалахувати вогни революційного руху на всіх фронтах імперіялістичної війни. Тоді кинуто гасло, що на війна буде остання війна. Це гасло підтримав тодішній великобританський прем'єр-міністр Лойд Джордж, його підтримав у нас Мілюков і Керенський, його підтримали також політичні діячі і інших країн. В такий спосіб хотіли стримати солдат в окопах,—закінчить, мовляв, цю війну, досягніть перемоги,—цим ви звільните людство від небезпеки воєн.

Ця пацифістська обмана увійшла до статуту Ліги Націй, що обмана призвела до того залучення, що я вам охарактеризував за роботами підготовної комісії. Я боюся, що щоглаті від імперіялістичної війни, то більше забувають про ті страхіття, які в цей були названі, то більше може бути полегшене продовження цієї системи обмана. Через те перед лицем тих явищ, що я вам змалював в нарисі міжнародніх стосунків, того краху, що його потерпіла дотеперішня політика роззброєння, мені здається дуже корисно пригадати, що змусило свого часу найнавантіших імперіялістів говорити про останню війну та про припинення воєн. Їх примусило говорити про це те страхіття, ті страждання сотен мільйонів людей, що були зв'язані з останньою імперіялістичною війною. Головні цифри: убитих і померлих від ран 10 млн. чол., поранено—20 млн. чол., є них тяжко поранених, що лишилися цілковитими інвалідами, 3½ млн. чол.

Ось чого коштувала війна, коли рахувати тільки втрати на фронтах і не рахувати тих, хто в наслідок злиднів, зв'язаних з війною, вмирав і страждав всередині країни, в тилу, 10 млн. чоловіка убитих і 20 млн. чол. поранених.

Ось із чим зв'язана вада про те, що ця війна буде остання, що нашого часу тепер точиться гра у підготовній комісії Ліги Націй. Одинадцять держав, що воювали, витратили за 4 роки війни 208 мільярдів доларів при загальному сумі національного багатства в 567 мільярдів. Внесено було більше половини всього, що мали на своїй території до цього часу одинадцять найбагатших держав світу. До цих витрат, що безпосередньо спричинила війна, приєднується ще посередні матеріяльні збитки. Втрата тонажу становить 1/3 передвоєнного тонажу. Як перевести на гроші, то не становитиме 7 мільярдів доларів. Я міг би навести ще багато інших цифр.

Ось що принесла людству остання імперіялістична війна. Вона війна потребуватиме жертв в кілька раз більше. Вона світова війна потребуватиме на 10 мільйонів убитих, а кілька десятків мільйонів убитих, бо найбільший прогрес у війні буржуазних державах за періоду цієї імперіялістичної війни—це збільшення в рази удосконалення засобів знищення людей.

Навіть буржуазні представники, як от Лойд Джордж, направляють, усвідомлюють весь жах майбутньої війни. Ось що він заявляв в своєму інтерв'ю від 12 квітня ц. р.

«Я хотів би, щоб наука присвятила себе справі мирного прогресу, тому, що я певен—коли буде поза війна, Європа перетвориться на руїну. Коли треба було цілого покоління, щоб відбудувати Європу після минулої війни, то друга війна потребуватиме для відбудування століття. Ще гірша від майбутня війна—вона людина навіть уявити не може. Ті, які говорять про можливість «гуманізувати війну», обманюють себе. Війну не можна «гуманізувати».

Це говорить не більшовик, а найпражнісенький буржуазний діяч, одна з організаторів останньої імперіялістичної війни. Він говорить про те, що коли вона повториться, то 100 років треба буде на те, щоб відбудувати Европу. До газет потрапляють повідомлення про винаходи способів управління воєнними судами і аеропланами на віддаленні. І коли до такого роду винаходів додати цілком викличні винаходи в артилерії, в газовій війні, за допомогою яких за короткий час величезний край можна позбавити всього живого, то як воно увяжте собі винаходи якого питання точаться тепер суперечки і через що треба тепер мобілізувати всі сили для того, щоб питання про роззброєння поставити і розв'язати.

10 мільйонів убитих і 20 мільйонів поранених за минулої війни і десятки мільйонів убитих будуть, коли повториться на війна, ці цифри треба вичитати в свідомість кожного робітника і кожного селянина. Треба, щоб у всіх була цілком ясна свідомість, що поза війна принесе з собою такого роду жертви, такого роду руїну, загибель сотень десятків мільйонів людей, що багатьох і багатьох десятків років не вистачить для того, щоб цю руїну відбудувати.

Ось чому, грунтоване наше переконання, що народи перед такого роду загрозами обов'язково утворять уряди, які роззброєння здійснять на ділі (оплески).

III. Пакт Келога і Московський протокол

Людство і робітнича класа повинні розуміти значіння того факта, що в цих умовах, перед лицем загрози такої війни була відкинені всі наші пропозиції про мир, роззброєння та обмеження озброєнь. Цей факт є вже досить великий доказ безгаразда сполізвань і свідомого лицемірства Ліги Націй, яка під прикриттям пацифістських фраз допомагає капіталістичним урядам озброюватися і готуватися до війни. На тій такої обставині зі справою миру та підготовки воєн розвинулася кампанія, зв'язана з пактом Келога. Буржуазний світ на наявности наших пропозицій про роззброєння за такої величезної хвилі співчуття до цих, яка підіймалася до всіх країнах, цілком зрозуміло, не міг обійтися без будьякого пацифістського жесту. Ось чому нема нічого несподіваного в його появі. Пакт Келога говорить так:

«Високі сторони, які договорюються, урочисто заявляють від імени своїх народів, що вони засуджують того, хто розпочинає війну для розв'язання міжнародніх суперечностей, зріваються ней, як засобу національної політики в їхніх взаємних одніей до другої. Високі сторони, що договорюються, заявляють, що налагодження чи розв'язання суперечностей або конфліктів якої природи чи походження вони не були б, які можуть виникнути між ними, ніколи не будуть вижиті інакше, як мирним способом».

Пакт Келога, підписаний у Парижі 28 серпня 1928 року був протиставлений мирній політиці СРСР і нашим пропозиціям про роззброєння і в той же час перша спроба американської дипломатії посісти керівний стан в міжнародній політиці і утворити власну світову систему, протиставлящи її Лізі Націй. Одна та обставина, що європейські держави, не зважаючи на відсутність у них бажання, ухвалили пропозицію Келога, свідчить про ролю Сполучених Штатів, що незначайно виросла. Пакта Келога не можна розглядати, як фактора, який запобігає війні, бо цей документ не містить ніякої реальної гарантії проти війни, опрема не говорить про роззброєння або навіть про обмеження роззброєнь. Через це було б помилково зв'язувати з пактом Келога питання про дійсне запобігання війні. Він не містить у собі ніяких гарантій, що війна не виникне. Війна є порушення всіх договорів, бо їх укладають про мир ті сторони, що договорюються. Тому, звичайно, було б помилково зв'язувати з пактом Келога питання про дійсні, реальні запобігання війні, і ми з самого початку виходили з такої оцінки пакта Келога.

Критикуючи і викриваючи справжню суть пакта, радянський уряд до того не мав наміру полегшити керівникам антирадянського блоку формальну можливість нападу на СРСР. Так само уряд брав до уваги і ту обставину, що при всіх своїх хибах пакт Келога накладає «моральні зобов'язання» тим самим все ж утруднює хоча б мінімальною мірою психологічне підготування війни. Виходячи з цих міркувань уряд Союзу постановив приєднатися до пакту, що й було здійснено у вересні 1928 року нотою на ім'я французького посла, до радянський уряд сповіщав, що скільки парнавський пакт об'єктивно покладає деякі зобов'язання на держави перед суспільною думкою і для радянського уряду нову змогу поставити перед усіма учасниками пакта важливе для миру питання про роззброєння, розв'язання якого є одина гарантія запобігання війни)—радянський уряд дав свою згоду на підписання Паризького пакта.

Імперіялістичні держави, які підписали пакт Келога, зовсім не мали наміру насправді вести війни, про що свідчить не тільки реальне зростання озброєнь, але й формальні обумовлення великих європейських держав до пакту, обумовлення які не суті анулюють це приєднання. Я маю на увазі обумовлення Англії та Франції.

Англії зробила ряд обумовлення до пакту:

«Добробут і спокійність деяких країн у світі має особливо велике і життєве значення для забезпечення миру і для безпеки Великобританії. Великобританія не може прийняти будь якого зтруднення у стан цих країн. Оборона цих країн від нападу є для Британської Імперії справа самооборони».

Цілком очевидно англійський уряд має на увазі не свої колонії, тому що він би тоді і сказав, що мова йде про великобританські колонії, а тут просто сказано «деякі країн в світі», тобто які передовсім буде англійський уряд вважати за потрібне використати його і для знищення мирних взаємин між СРСР та країнами—сусідами з ним. Через те, що ми були цілком певні, що ратифікація пакту Келога закінчиться дуже довго (а на нашу радість справдилася: пакт і досі на набрав сили), а можливі проф в бік знищення мирних взаємин—це великий усіх нашої політики та забезпечення наших інтересів, то ми запропонували нашим сусідам підписати цей пакт, не чекаючи набрання сили, тобто ратифікації його всіма державами учасниками. Нам треба було багато зусиль і часу для того, щоб реалізувати цю нашу мирну ініціативу і подолати опір деяких урядів. Московський протокол підписали 9-го лютого 1929 року—СРСР, Польща, Латвія, Естонія і Румунія. Згодом до нього приєдналися Туреччина, Перська, Литва і вільне місто Данциг.

Підсумовуючи нашу політику за минулі роки в часу IV з'їзду рад, треба відзначити безрезультатність всіх робіт підготовної комісії роззброєння. Разом з тим, треба сказати, що заходи не обгрунтовані наші тих політиків і дипломатів, які гадають, що після того, як підготовна комісія Ліги Націй відкинула радянські пропозиції, ми перестанемо боротися за мир. Наша боротьба за мир розгортається дедалі більше, а також і за